

Wierdl Zsuzsanna

Saint-Germain-des-Prés, Chartres, kontra Esztergom

Kettős fülkék

Párizs utcáit járva nyilvánvaló, hogy az utcasarkok rendezett képe, a kapualjak illetve portálok ragyogó tisztasága, *nem* egy gyors nagytakarítás utáni állapot. Úgy tűnik, így van ez már évtizedek, vagy akár évszázadok óta.

Mindenesetre a pesti (a keleti Párizs) „kátyús” és „pecus” koszos-kopott állapot, ami persze kirívó az átlag magyarban, s amely örökkévalóság óta fészkelte be magát közénk, éles ellentétben áll nyugati testvér- városunkéval.

Az összehasonlítás, mely az agyunkban játszódik le, tökéletesen alkalmas lenne egy restaurálási doku-

mentáció alapjaihoz: előtte-utána, utána-előtte, közben. Óhatatlanul fogalmazódik meg bennünk a kérdés: hogyan fogunk mi valaha is felzárkózni ehhez a szellemiséghez.

Az elegáns város szívében, belépve a Saint-Germain-be, aztán kifordul magából a világ: hátul, az apszis kápolnáinak falán, oszlopain, hirtelen Esztergom formái köszönnek vissza. Döbbenetes hasonlóságok, az oszloptalapzatok és fejezetek formáiban, sőt elhelyezésében is. A kettős fülkék aránya elképesztően azonos, és hasonló ritmusban ismétlődik. De milyen állapotban van, a miénkhez képest. Hol vannak azok az élénk freskós kifestések. A feketés, foltos köveken a valamikori kifestések vörös, halvány nyomát lehet felfedezni a szegletekben, de az összkép bizony erősen, koszos-kopott (1. kép).

Aztán értetlenkedve kilépünk ismét Párizs utcáira, és óhatatlanul visszatérünk kérdésünkhöz: hogy is van ez a szellemiséggel. Vagy hogyan is volt ez valamikor. Hirtelen fékezhetetlen vágy taszít Esztergomba, hogy ismét láthassuk a nekünk még megmaradt, ma is több rétegben meglévő freskóinkat az iker hasonlóságú köveken. De milyen freskókat (2. kép).

Annak idején enyhén eltúloztottnak véltem Prokopp Mária lelkesedését: hogy az esztergomi királyi kápolnának bizony nincs párja, különleges a sokrétegű és első osztályú kifestése, melyekből a mai napig viszonylag sok megmaradt. Büszkébbnek kellene rá lennünk, mondogatta, hirdetniük kellene éjjel-nappal.

Oroszlánok

Sokféle elmélet látott már napvilágot az esztergomi „Oroszlán” freskó körül, egészen elrugaskodottak is. Mindenesetre mindig valamilyen misztikus magyarázat is fel-felütötte a fejét, hiszen Európában alig van rá analógia. Az egyetlen freskós párhuzam Chartres-ban található, a katedrális altemplomában, melyet a XI–XII. századra feltételeznek. Mai állapotában, a rossz megvilágításban szinte megállapíthatatlan mi az eredeti és mi nem, annyira fedi egy homályos meszes fátyol, a különböző szinte amatőrnek tűnő beavatkozások sora mellett. Mégis egészen meglepő a különbség. Az oroszlánok már-már viccesek, karikatúra jelleggel bírnak az esztergomi mellett (3. kép).

Az ember egészen felvidul, és derűsen jön ki a napvilágra, hogy a kifogástalan kisváros katedrálisának teréről, ismét Esztergomba vezessen az útja.

Az esztergomi oroszlán töredékünk, elképesztő kvalitásbeli különbséget mutat technikailag és művészi megformálásában is. Az „oroszlános” réteg nagyon jó minőségű, finom vakolata proteinnel kevert (vagyis valamilyen enyvvel vagy tojással „erősített”), gyönyörű, ép, élénk vöröse okker-vörös, melyet először hordott fel a korongon belül alapként a festő. A keresztmetszeteken összetéveszthetetlenül megfigyel-

1. kép. Saint-Germain-des-Prés, Párizs, kettős fülke az apszis első kápolnájából. Wierdl Zsuzsa felvétele, 2008

2. kép. Esztergom, kettős fülke a kápolna északi falán több rétegű freskóval (1180 k., 1350 k.), restaurálás előtti állapot. Wierdl Zsuzsa felvétele, 2001

3. kép. Chartres, altemplom, Oroszlános falkép, Wierdl Zsuzsa felvétele, 2008

4. kép. Esztergom, Oroszlán, mai állapot, Wierdl Zsuzsa felvétele, 2008

hető az oroszlán testének festéstechnikája: először a növényi eredetű fekete aláfestés a figura alá, majd ennek modulálása sárga-okkerrel. Az Oroszlán így keletkezett, rafinált zöldes-barna figurája a sematikus korongban is plasztikus hatású (4. kép).

A falképek első restaurálására, közvetlenül a feltárás után, 1935–37-ben az olasz Mauro Pelliciolit kérték föl, mivel hazánkban akkor még alig létezett ez a szakma. Az oroszlán réteg „feltárása,” illetve láthatóvá tétele, valójában neki köszönhető. A milánói res-

taurátormester fedezte fel a kápolna szentélyének északi falán. Ahogy azt az ásatási fotók is bizonyítják, az oroszlánnak csupán a mancsa látszott ki a trecento réteg alól. Leválasztotta róla az „Apostolos,” 1350 körüli réteget, mely ma, a kápolna nagy részét uralja, és egészben áthelyezte azt az apszis déli falára. Ekkor került elő a 96 centiméter átmérőjű bíborvörös korongban lépő oroszlán az ún. életfával.

A palota és a királyi kápolna feltárásának óriási nemzetközi visszhangja volt, helyreállítása (1934–38 között) az akkori Európa leghíresebb munkálatának számított, talán nem véletlenül. A magyar kormány ide irányította a hadügyminisztérium költségvetésének 1/8-át, átadására pedig Viktor Emánuel olasz király is eljött.

Az előzetes kutatások és próbák során bebizonyosodott, hogy a felületeket már Pelliciolit idején a pontosságnak hihető restaurálás ellenére erősen megtisztították, majd több helyen átfestették. Szerencsére, az Oroszlános réteg kiváló festéstechnikájának köszönhetően, itt semmilyen rongálódás nem érte a festett felületet. Vakolata pontosan síkban fekszik a kváderkő felületen, míg Chartres-i párja rossz minőségű dürrűnkös vakolatra készült. Persze kíváncsian látnánk egy már restaurált, átfestésektől mentes állapotot a végleges összehasonlításhoz, összevethetnénk a pigmenteket is, mely biztos érdekes eredményeket hozna. Mégis kétségtelen: az esztergomi „oroszlán” töredékek messzeemenően felülszárnyalják Chartres-i, egyetlen, technikailag igazinak mondható párhuzamaikat.

Megint visszatérünk kérdésünkhöz: hogy is van ez a szellemiséggel. Hogyan is volt ez valamikor. Igen, annak idején enyhén eltúlzottnak véltem Prokopp Mária lelkesedését: hogy az esztergomi királyi kápolnának bizony nincs párja, különleges a sokrétegű és első osztályú kifestése, melyekből a mai napig viszonylag sok megmaradt. Igen, jobban meg kellene becsülnünk. Igen. Büszkébbnek kellene rá lennünk. Hirdetnünk kellene éjjel-nappal.

Saint-Germain-des-Prés, Chartres, vs. Esztergom

The study compares the double niches decorated by two kinds of paint layers and the famous lion-frescoes in the royal chapel of Esztergom, Hungary, built by King Béla III (1172–1196), to the double niches in Saint-Germain-des-Prés, Paris, and the lion paintings in the lower church of the Cathedral of Chartres. In both cases, the Hungarian masterpieces appear to be of higher quality both technically and artistically.